

MÄLARDALENS HÖGSKOLA

Vad innebär en rättvis handel med kläder? – en fallstudie över företaget Bergman Sweden AB

Nils Fagerberg, Anna Lindén
Ekonomihögskolan, Institutionen för samhällsteknik, Mälardalens högskola
2005/03/18

Abstract

When the term fair trade is used, the focal point is to observe how the profits from trade are distributed among all the involved parties in the production and trading chain. In order to be fair everything and everyone that have contributed with resources in the process should somehow be compensated according to input. The questions will then be, who and what is an involved part in the chain, and how should inputs from natural and social capital be compared with other inputs? In this case study, terms like exergy and ecological footprints are suggested as possible tools to measure contributions from man and/or nature. The case is based on the textile industry and the cotton production chain. The strategy of the company Bergman Sweden AB is analyzed in relation to its positive effects on fair trade.

Inledning

Det är svårt att handla miljömedvetet som konsument, framför allt när det rör sig om kläder. För en svensk konsument blir situationen extra komplicerad eftersom utbudet nästan uteslutande består av produkter som skapats av resurser och arbetskraft utomlands. Huvuddelen av tillverkningen ligger oftast i utvecklingsländer och mellanleden är nästan alltid långa och svåröverskådliga. Risken är därför stor att det pris som slutligen betalas för tröjan i affären inte motsvarar de uppoffringar som människorna och naturen har gjort för att producera den.

Den här artikeln avser att studera möjligheter och problem med att skapa en hållbar och rättvis produktionskedja mellan

bomullsproducenter och klädkonsumenter. Begreppet rättvis handel kommer att användas som utgångspunkt i analysen och textilföretaget Bergman Sweden AB har valts ut som studieobjekt. Företaget har en intressant strategi med tydliga ansvarstaganden för miljömässiga och sociala frågor i anslutning till bomulls- och textilframställning.

Rättvis handel

Begreppet rättvisa brukar undvikas i vetenskapliga sammanhang eftersom det är omöjligt att ge det en objektiv definition. Likväl blir det nödvändigt att diskutera begreppet i relation till handel eftersom handel i sig leder till att resurser och tillgångar allokeras och omfördelas. Hur

denna omfördelning sker praktiskt kommer alltid att påverkas av mänskliga värderingar, direkt eller indirekt. Det är därför nödvändigt att försöka definiera och sammanfatta de allmänmänskliga värderingarna för att därmed skapa en allmänt accepterad syn på vad rättvis handel egentligen innebär. En första generell formulering presenteras av Strong som menar att rättvisa produkter stödjer konsumtions- och produktionsmönster som minskar stressen på miljön och tillfredställer de mänskliga behoven¹.

Andersson och Lindroth utgår från begreppet ekologiska fotavtryck i sin definition av vad som är ett hållbart handelsutbyte i ekologiska termer². Det ekologiska fotavtrycket för en viss befolkning motsvaras av den produktiva markyta som behövs för att få tillgång till nödvändig mängd energi och material samt för att absorbera restprodukterna från samhället³. De menar att det naturliga kapitalet, i form av mängd biomassa och absorptionskapacitet, måste hållas konstant för att inte orsaka en negativ utveckling⁴. Deras resonemang ligger med andra ord helt i linje med Dalys definition av ”stark hållbarhet”⁵. För att ett handelsutbyte ska kunna bedömas som hållbart mellan två länder, krävs att inget av de två länderna exporterar mer biomassa eller absorptionskapacitet än vad som behövs för att underhålla det egna landets samhälle. Handeln är inte hållbar om den leder till att minst en av parterna kontinuerligt tvingas reducera sin mängd av naturligt kapital.⁶ Om detta resonemang skulle vidareutvecklas till att inkludera även kostnader för det sociala kapitalet, kunde det eventuellt ses som en teoretisk modell över vad rättvis handel innebär.

Hornborg för ett liknande resonemang genom att beskriva handel som två motsatt riktade resursflöden, nämligen exergi och

ekonomiskt värde. När en råvara stegvis utvinns och förädlas förbrukas exergi vid varje förädlingssteg, då högkvalitativ energi omvandlas till lågkvalitativ enligt termodynamikens andra lag. Ur energisynpunkt ökar således den totala exergikostnaden för produkten vid varje förädlingssteg i produktionskedjan. Samtidigt har den mänskliga värderingen av förädlingen motsatt riktning genom att varje steg i förädlingen tillför nya arbetsinsatser som istället höjer värdet på produkten. För varje steg i processen minskar därmed produktionspotentialen mätt i exergi, samtidigt som det ekonomiska värdet ökar. Konsekvensen av detta, menar Hornborg, blir att företagande och handel som verkar på en fri marknad skapar prisnivåer som systematiskt utarmar det naturliga kapitalet, eftersom värdeökningen hela tiden stimulerar till ett större resursuttag. Av den anledningen blir den automatiska följderna att ett område som försörjer sig på förädlingsindustri, måste importera exergi från omgivande områden. Hornborg menar att industrialisering och fria marknader till och med förutsätter ett ojämnt utbyte vid handel mellan länder.⁷

En rättvis handel kan därmed beskrivas som delvis en fråga om att sätta en prisnivå på produkten som täcker upp för det ojämna utbytet av exergi, enligt Hornborg, eller biomassa och absorptionskapacitet, enligt Andersson och Lindroth. Därutöver måste det delvis också handla om att täcka upp för sociala omkostnader i produktionsledet. Sammanfattningsvis kännetecknas rättvis handel av att produktionsprocesser utformas på ett sådant sätt att de ger producenter i eftersatta områden en rimlig del av vinsterna med handeln, samtidigt som bra arbetsförhållanden för anställda och ett hållbart resursutnyttjande av det naturliga kapitalet säkerställs⁸.

¹ Strong 1997: 6

² Andersson och Lindroth 2001: 113

³ Wackernagel och Rees 1996: 51-52

⁴ Andersson och Lindroth 2001: 114-115

⁵ Daly 1996: 76

⁶ Andersson och Lindroth 2001: 117-118

⁷ Hornborg 1998: 127-136

⁸ Strong 1997: 6

Bomullsodling och klädindustri i ett hållbarhetsperspektiv

Bomullen intar en särställning som textilfiber på världsmarknaden. Med en årlig produktion på drygt 18 miljoner ton täcker bomullen ensam ungefär hälften av världens behov av textilfibrer. Majoriteten av de länder som odlar bomull utgörs av utvecklingsländer där bomullsexporten blivit en viktig inkomstkälla. För dessa länder är det bekymmersamt att världsmarknadspriset på bomull kontinuerligt tenderar att sjunka i relation till andra produkter, mycket på grund av att USA subventionerar sin egen odling⁹. Det skapar minskande ekonomiska marginaler för producenterna och för nationerna som helhet.¹⁰

Bomullsodling är förknippat med ett intensivt nyttjande av jordbruksmark. Ingen annan jordbruksgröda i världen besprutas med kemikalier i lika stor utsträckning. Grödan besprutas i genomsnitt fyra gånger mer än till exempel majs- eller risodlingar. Hela 25 % av den årliga försäljningen av insektsmedel i världen används på bomull – trots att bomullsodlingar endast upptar 5 % av världens åkerareal. Ett annat problem är överdimensionerade bevattningssystem som tär på grundvattenreserverna. Mest känt är Aralsjön i Ryssland, där felaktig bevattning lett till en halvering av sjöns yta.

På senare tid har bomullsodlingarnas belastning på miljön uppmärksamrats allt mer vilket också har lett fram till att den ekologiska odlingen ökat. Här anpassas odlingen till lokala mark- och klimatförhållanden och en bättre cirkulation av växtnäring inom brukningsenheten eftersträvas. Genmodifierade grödor är förbjudna liksom konstgödsel, syntetiska bekämpningsmedel och tillväxtregulatorer.¹¹ Ekologisk bomull motsvarar idag mindre än 1 % av världens

totala produktion. Stora företag som Nike bedömer att produktionen av ekologisk bomull kommer att öka med 1 % per år de närmsta åren.¹²

Även förädlingen av bomull har genomgått en stor förändring de senaste 25 åren. Nästan all tillverkning av textilier har flyttats från höginkomstländer till låginkomstländer. Avregleringen av världsmarknaden har stimulerat företagen att söka sig till de platser där arbetskraften och råmaterialet är billigast¹³. Klädföretagen har allt mer börjat sälja ut produktionen för att i stället koncentrera sig på varumärkesutveckling. Dessa förändringar urholkar ansvarstagandet för miljö och människor och minskar rättvisan i handelsutbytet.¹⁴

Företaget Bergman Sweden AB

255 odlare i Canete- och Chinchadalen i södra Peru har, sedan starten 1986 fram till 2005, kontrakterats för ekologisk bomullsodling av det svenska textilföretaget Bergman Sweden AB. Årsproduktionen av bomullen, som fått namnet White Cotton på grund av sin naturligt vita färg, uppgår till 1 000 ton och marken är kontrollerad av KRAV och EU-blomman. Kontraktet ger odlarna flera fördelar jämfört med om de skulle odla bomull på konventionellt vis:

1. Odlaren får betalt i förskott och slipper konkurrera med andra odlare på världsmarknaden. Efter inkomna beställningar utformas en plan för hur mycket bomull som ska sås varje säsong.
2. Odlaren betalas ett pris som alltid är 15 % högre än marknadspriset på bomull i Peru. Priset ligger ibland dubbelt så högt som priset på världsmarknaden, ett pris vars låga nivå till stor del beror på subventioner till odling i Texas.

⁹ Bergman, pers. medd. 2005-03-08

¹⁰ Westberg 1993: 1-2

¹¹ Westberg 1993: 2-3

¹² Bergman, pers. medd. 2005-03-14

¹³ Strong 1997: 4

¹⁴ Klein 2000: 227

3. Odlarna erbjuds regelbunden rådgivning via en inhemsk agronom och fyra jordbruks-tekniker, som tillsammans med odlarna för en journal över gården. Journalen förvaras på renseriet, där informationen är tillgänglig för alla inblandade.¹⁵

Odlarna använder sig av organiska gödselmedel som viltfågelspillning (guano) och hönsgödsel¹⁶. Under den treårsperiod som omställningen till ekologiskt jordbruk innebär, är odlaren kontrakterad av företaget, men den bomullen får inte säljas som ekologisk förrän marken godkänts av ett kontrollorgan.¹⁷

De kontrakterade odlarna säljer i genomsnitt 3.9 ton råbomull per odlare och år. Detta ger en genomsnittlig årsintäkt på drygt 8 600 USD, av vilken en betydligt mindre vinst återstår efter avdrag för produktionskostnader. Medelinkomsten i Peru är 2 020 USD per person och år¹⁸. Detta kan också jämföras med lönen till fabriksarbetarna, som uppgår till 4 200 USD om året. Röda Korset gjorde på 1990-talet en undersökning av olika fabriker i Sydamerika och placerade Bergman Sweden AB:s produktion på sin ”rena” lista.¹⁹

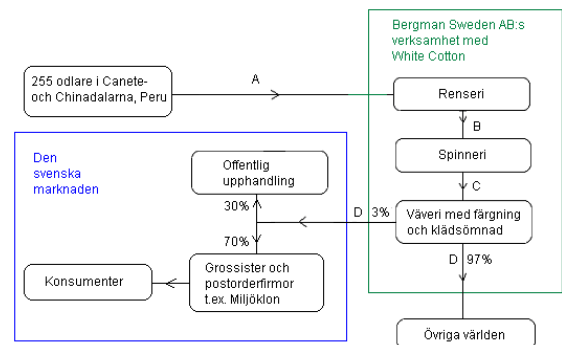

Fig 1. Schematisk översikt som visar kedjan mellan producent och konsument för Bergman Sweden AB:s verksamhet med White Cotton. (A) orensad bomull, (B) rensad bomull, (C) garn och (D) 95 % garn och 5 % tyger och kläder.

Alla White Cotton bomullsprodukter – garn, tyg och kläder – tillverkas och distribueras från Peru. När bomullen skördats på fälten fraktas den med små bilar 5 km till ett renseri för att rensas från frön. Fröna tas om hand och pressas till oljekakor, en proteinrik produkt som blir djurmat. Bomullstussarna plockas från blomman för hand och packas i balar för att sedan fraktas vidare åtta mil till ett spinneri för att bli till garn. Vid behov (om det ska användas till mönstrade tyger) färgas garnet här, annars är det mer ekonomiskt att i ett senare led färga det färdigvävda tyget. Största delen av bomullen, 95 %, säljs som garn och resten som tyg och färdiga textilier. Från spinneriet fraktas garnet som ska bli tyg vidare 25 mil till ett väveri och slutligen sys här kläder av en del av tyget. White Cotton används bland annat till canvas, lakansväv, satin och twill. Från väveriet fraktas tyger och kläder ut till köpare med lastfartyg.²⁰

Alla textilprodukter är spårbara via leveranskartongens artikelnummer och produktionsvecka. Artikelnumret härleds till en specifik bomullsbal som i sin tur leder till vilken gård som odlat just den bomullen. På så vis kan produkter härledas tillbaka till odlaren genom hela kedjan.²¹

Bergman Sweden AB har sitt säte i Borås där fyra anställda sköter

¹⁵ Bergman, pers medd. 2005-03-08

¹⁶ Guano hämtas in från öarna utanför Perus kust av lokala företag. Guanon fraktas två timmar med bil söderifrån efter att ha åkt en timme båt. Hönsgödsel köps in från sprätthönsfarmer belägna längs kusten. Bergman, pers medd. 2005-03-08

¹⁷ Bergman, pers. medd. 2005-03-10

¹⁸ Medelinkomsten varierar väldigt mycket. 41 % av Perus befolkning tvingas leva på mindre än 2 USD om dagen.

<http://www.dfid.gov.uk/countries/caribbean/peru.asp>

¹⁹ Bergman, pers. medd. 2005-03-08

²⁰ Bergman, pers. medd. 2005-03-08

²¹ Bergman, pers. medd. 2005-03-08

administrationen och kontakten med odlarna. I Peru sysselsätter företaget 20 personer i spinneriet, runt fem i väveriet, fyra jordbrukstekniker, en agronom och två kontorister i Lima.²²

Företaget upplever en stor efterfrågan på ekologiska kläder och planerar att undersöka hur de bättre kan nå ut till konsumenterna via Internet. Tre procent av White Cotton-produkterna säljs i Sverige och resten går till köpare i bland annat Japan, Baltikum, Skandinavien och Mellanuropa. Distributionskanalerna skiljer sig inte mycket åt mellan de olika länderna. Av det som säljs i Sverige går en del till offentlig upphandling (på initiativ av Miljöstyrningsrådets ”Ekologiskt hållbar upphandling”²³) och resten till olika postorderfirmor och små grossister.²⁴ (Se fig 1.)

Tyg och garn färgas med oljebaserade färger utan tungmetaller. Färgerna tillverkas i Tyskland och Holland och fraktas ned till Peru. Företaget anser att detta förfarande är mer ekologiskt försvarbart än att färga kläderna med vegetabiliska oljor eftersom dessa färger inte har samma fixeringsförmåga som de syntetiska utan mestadels spolats bort med avloppet. Av den växt ur vilken färgen utvinns, kan endast tre procent användas. Vegetabilisk färgning skulle kräva enorma arealer för en odling där 97 % av skörden slängs bort.²⁵

Bergman Sweden AB – ett exempel på rättvis handel?

I vår analys utgår vi från de tre fundamenten i ekologisk ekonomi: ekologiskt, socialt och ekonomiskt ansvar. Rättvis handel bygger på ekologisk rättvisa, socialt ansvar och en skäligen ekonomisk ersättning för alla inblandade parter.

²² Bergman, pers. medd. 2005-03-08

²³ <http://www.eku.nu/aboutEku/short.asp>

²⁴ Bergman, pers. medd. 2005-03-08

²⁵ Bergman, pers. medd. 2005-03-08

Ekologisk rättvisa

Företaget ger intrycket av att ta alla de ekologiska konsekvenserna som produktionskedjan orsakar på stort allvar. Eftersom konventionell bomull är en av världens största användare av kemiska preparat, medför en omställning till ekologisk odling betydande miljövinster. En övergång minskar helt enkelt risken för överutnyttjande av det naturliga kapitalet. Endast en liten del av den producerade bomullen stannar förvisso i Peru, men eftersom bomullen är förnyelsebar och produceras på ett hållbart sätt blir exergiexporten troligen inte skadlig.

Viss biltransport förekommer inom företaget, men långväga transporter sker med båt, vilket orsakar avsevärt mindre klimatpåverkan än flygfrakt.

Socialt ansvar

Företaget sysselsätter nära 300 personer i Peru och erbjuder sina anställda löner som är betydligt högre än genomsnittet i landet. Att låta anställda producera textilierna i Peru till rimliga löner ger landet möjligheter att hålla kvar stora delar av den ekonomiska vinsten. Majoriteten av de inblandade i White Cotton-projektet finns i Peru, och enligt våra beräkningar stannar cirka 80 % av företagets intäkter inom landet (se bilaga). Genom kontrakten erbjuds odlarna säkerhet och förmåner, dels genom förskottsbetalning och högre priser, dels genom rådgivning och planering av såmängd. Företaget verkar inte ha problem med att hitta odlare att kontraktera. Det kan tolkas som att odlarna och företaget har en hållbar relation. Röda Korset anser dessutom att företagets fabriksanställda har bättre arbetsförhållanden än genomsnittet.

Ekonomisk ersättning

Odlarnas inkomster från bomullen och fabriksarbetarnas löner överstiger med stor marginal det peruanska genomsnittet.

Enligt våra överslagsberäkningar går 75 % av företagets intäkter till inköp av råbomull och 5 % till löner. Utöver dessa

kostnader har företaget andra utgifter i Peru, vilket sammantaget leder till att en stor del av intäkterna stannar i landet. Detta skiljer sig ofantligt mycket från hur andra textilföretag fördelar sin ekonomiska vinst²⁶ och ger en indikator på att samtliga intressenter i företaget får en skälig del av vinsten.

Sammantaget får vi intrycket att företagets ekonomiska verksamhet på ett tydligt sätt bidrar till att skapa en mer rättvis handel.

Den svenska marknaden

Tyg och garn av White Cotton som säljs via grossister och butiker i Sverige ges ofta ett avsevärt prispåslag. Påslaget kan ligga på mellan fyra och nio gånger inköpspriset för grundmaterial som garn och tyger (se bilaga). Momsen slukar här en stor del, men framför allt beror skillnaden på kombinationen av en liten marknad för ekologiska bomullstextilier och att grossisterna oftast är enmansföretag med höga omkostnader per produkt. Kostnader för arbetsinkomst är dessutom mycket högre i Sverige än i Peru.

För kläder är bilden mer komplicerad. De kläder som sys i Sverige blir oftast klart dyrare på grund av höga arbetskostnader, medan textilier som produceras i Peru ofta säljs till ett pris som bara är marginellt högre än vad priserna för konventionella produkter är. Miljöklon i Enköping säljer t.ex. t-shirts för 129 kr/st²⁷. Hur många av dessa kronor som kommer Peru till del är oklart. Odlarens del för t-shirtförsäljningen blir 4-5 kr (se bilaga för uträkningar), vilket är en betydligt högre andel än genomsnittet för textilindustrin²⁸.

Diskussion – ekologisk ekonomisk syn

Hur rättvis kan en global handel bli? Kan ett minskat antal mellanhänder säkra en mer rättvis fördelning av den ekonomiska ersättningen för exergiförlusterna?

Hornborg menar att handel mellan två ojämnt utvecklade parter bygger på att den ena kan köpa exergiresurser billigt från den andra och sedan förädla dem mot ett högre ekonomiskt värde. En fullständig kompensation i det fallet leder till att verksamheten inte blir ekonomisk lönsam och att handeln därmed inte skulle äga rum. Den fullständigt rättvisa handeln är ur exergisynpunkt meningslös ungefär på samma sätt som ett fullständigt utjämnat energisystem är meningslöst, eftersom det då inte finns någon energipotential som kan utföra ett arbete. Denna liknelse är dock inte särskilt relevant när vi tittar på det globala ekonomiska systemet. Det systemet befinner sig långt ifrån en utjämnad och rättvis fördelning, eftersom handeln skapar ett ojämnt utbyte. Det finns därför all anledning att försöka skapa en handel med en jämnare fördelning av intäkter och kostnader än vad dagens globala handel förmår.

Det som gör frågan om rättvis handel extra komplicerad är problemet med hur naturens insatser ska ersättas. Enligt Hornborg ökar naturens uppoffringar med antalet steg i förädlingsprocessen eftersom mängden exergi per produkt ökar. Ju mer en produkt förädlas och ökar i värde desto större påfrestning på naturen. Med andra ord ju mer en produkt förädlas desto viktigare att se till att de tillgångar som bidragit med exergi ersätts. Det handlar om att återföra delar av förädlingsvinsten till det och dem som utgör grunden för den. Rättvis handel bygger delvis på möjligheten att betala ett rimligt pris för en vara, men framför allt bygger det på att köparen har tillförlitlig information om hur hans/hennes betalning fördelas i produktionsledet. Generellt ser vi stora problem i dagens moderna samhälle när de

²⁶ Klein 2000: 391-392

²⁷ Blomström Lilja, pers. medd. 2005-03-16

²⁸ Klein 2000: 403-418

många mellanhänderna försvårar för kunden att bedöma om en produkt är rättvis eller inte. En delösning på detta representeras genom Bergman Sweden AB och deras förmåga att korta ner avståndet mellan producent och konsument.

Referenser

Publicerade källor:

Andersson, P-O. och Lindroth M. 2001. *Ecologically unsustainable trade*. Ecological Economics 37, 113-122.

Daly, H. 1996. *Beyond Growth. The economics of sustainable development*. Beacon Press. Boston.

Hornborg, A. *Towards an ecological theory of unequal exchange: articulating world system theory and ecological economics*. Ecological economics 25, 127-136.

Klein, N. 2000. *No Logo, märkena, marknaden, motståndet*. Svensk utgåva 2001. Ordfront förlag, Stockholm.

Strong, C. 1997. *The role of fair trade principles within sustainable development*. Sustainable Development, Vol. 5, 1-10.

Wackernagel, M. och Rees, W. 1996. *Our ecological footprint*. New Society Publishers, Gabriola Island, B.C. Canada.

Westberg, L. 1993. *Bomull, konventionell och ekologisk odling*. Utredning på uppdrag av Naturskyddsföreningen.

Opublicerade källor

Blomström Lilja, Anna, Miljöklon, personligt meddelande, 2005-03-16

Bergman, Stephan, Bergman Sweden AB, personligt meddelande, 2005-03-08, 2005-03-10, 2005-03-11

Bergman, Stephan, Bergman Sweden AB, e-postmeddelande, 2005-03-14

Miljöstyrningsrådets hemsida:
<http://www.eku.nu/aboutEku/short.asp>,
åtkomst 2005-03-07

DFID, Department For International Development, Storbritannien
<http://www.dfid.gov.uk/countries/caribbean/peru.asp>
åtkomst 2005-03-15

Bilaga: bakgrundsmaterial till våra slutsatser om rättvisa löner

Dessa uppgifter är grundade på generella uppskattningar och bör endast ses som exempel. Vi har räknat på en dollarkurs som står i 7 kr och att Bergman Swedens priser på garn och tyg är exklusive moms.

Odlarnas intäkter

En odlare kan sälja i genomsnitt $1\,000\,000/255 = 3.9$ ton bomull per år. Råbomullspriset för odlarna i Peru är ca 2,2 USD/kg. Detta innebär intäkter på $3\,900 * 2.2 = 8\,600$ USD per år. Bergman Sweden AB köper råbomull till ett värde av $1\,000\,000 * 2.2 = 2\,200\,000$ USD per år. Svinnnet uppgår till 50 % av detta vilket innebär att företaget endast kan sälja vidare 500 ton. 95 % säljs som garn för 5 USD/kg, vilket ger intäkter på $0.95 * 500\,000 * 5 = 2\,375\,000$ USD. 5 % blir tyger som säljs vidare för 20 USD/kg, vilket ger intäkter på $0.05 * 500\,000 * 20 = 500\,000$ USD. Totalt blir det intäkter på 2 875 000 USD per år.

Inköp av råmaterial står således för $2\,200\,000/2\,875\,000 =$ cirka 75 % av de totala nettointäkterna.

Arbetarnas löner

Bergman Sweden AB betalar sina fabriksanställda en lön på 350 USD i månaden. Detta innebär en årsinkomst på $12 * 350 = 4\,200$ USD. Vi räknar på 12 månader och samma lön till alla, eftersom de fem anställda i väveriet endast arbetar en kortare period. Vi antar att detta även kompenserar för aningen högre löner till kontorister, agronom och jordbrukstekniker. Totalkostnaderna för löner blir då på ett år $4\,200 * 32 = 134\,400$ USD.

Detta motsvarar 4-5 % ($134\,400/2\,875\,000$) av försäljningsintäkterna i Bergman Sweden AB. Nettoinkomsten för en peruan är enligt DFID 2 020 USD per år, en siffra som döljer stora inkomstskillnader. 41 % av invånarna i Peru tvingas att leva på mindre än 2 USD per dag.

Miljöklons priser

Försäljningspris garn 40 kr/100g $\Rightarrow 400$ kr/kg $\Rightarrow 400/7 = 57$ USD/kg, att jämföras med Bergmans försäljningspris på 5 USD/kg (exklusive frakt och moms)

Försäljningspris canvastyg 379 kr/m, vikt 499, 5g/m $\Rightarrow 1000 * 379/499,5 = 759$ kr/kg $\Rightarrow 759/7 = 108$ USD/kg, att jämföras med Bergmans försäljningspris på 20 USD/kg (exklusive frakt och moms)

T-shirtvikt: ca 170 g. Material som behövs till en t-shirt: $170 * 2 +$ lite mer, d.v.s. ca 300 g råbomull. $300/1000 * 2,2 = 0,66$ USD $\Rightarrow 0,33 * 7 = 4,60$ kr. D.v.s. odlarens del av försäljningsvinsten blir $4,6/129 = 3,5$ %.